

Forfatter: Dalgas, Ernesto

Titel: Udrag fra Dommedags Bog

Citation: Dalgas, Ernesto: "Dommedags Bog", i Dalgas, Ernesto: *Dommedags Bog*, udg. af Henrik Schovsbo, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1996, s. 372. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-dalgasdomval-shoot-idm139915687063008/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Dommedags Bog

- ternes virkning afhænger af præsters værdighed. Heroverfor står den sejrende anskuelse, at nådemidlerne virker i kraft af sig selv, objektivt. Benævnt efter biskop Donatus, valgt 315 i Kartago. – *Hulehelgen(er)*: kristen eneboer. – *Proklos* (410–485): gr. filosof. Udviklede nyplatonismen med inddragelse af orientalske forestillinger. – *Hieronymus*: se n.t.s. 40. – *Aristoments*: Pausanias fortæller i sin Grækenlandsbeskrivelse (2. årh. e.Kr.) (IV,18,6) om helten A., der med hjælp fra en ræv flygtede fra en hule, hvori spartanerne havde kastet ham.
- 45 *Peripatetiker*: se n.t.s. 3. – *Kopernikus*, Nicolaus (1473–1543): polsk astronom. Grundlagde det solcentrerede verdensbillede, der erstattede det hidtidige jordcentrerede. – *Jacob Böhme(s)* (1575–1624): ty. teosof. Uden baggrund i formelle studier (B. var skomagernester), men ud fra stærke åndelige oplevelser skrev B. 1612 sit hovedværk *Morgenrøde im Aufgang* (=Morgenrøde i opgang) hvori han tolker tilværelsen som et hele i religiøs belysning. På Dalgas' tid var interessen for B. voksende, idet teologerne H. Scharling og H.L. Martensen hhv. 1879 og 1881 skrev om ham. D. har taget noter fra M.s bog. – *Væftvindue*: i nord. mytologi en jätte, der kappedes med guden Odin om, hvem der vidste mest. Indsatsen var livet. – *de fire Akademi(er) (...)* *skeptiske*: den gr. filosof Platon (428–348 f.Kr.) grundede en skole i haven Akademos i Athen, heraf navnet akademi om en lærd skole. Det oprindelige a. fornyedes flere gange, således 273 f.Kr. af den skeptiske filosof Arkasilaos (315–242 f.Kr.). – *Positivist*: tilhænger af den fr. videnskabsfilosof Auguste Comte (1798–1857). C. skildrer som det højeste trin inden for videnskaberne det positive, der alene bygges på erfaring, og ikke på religiøse forestillinger eller metafysiske spekulationer, som karakteriserer videnskaberne på deres mindre udviklede trin. – *Eklektiker(e)*: gr. en der udvælger. Filosof, der forbinder forskellige elementer i sin tænkning. – *Gerhard(s) Løvet*: Tyskland.
- 46 *hilde(t)*: indvikle. – *I Blomsten (...)* *Gud*: allusion til den ty. romantiske naturfilosofiske forestilling (som f.eks. udtrykt af Fr. Schelling (1775–1854)) om åndens trinvis bevidtgørelse i naturen. – *Edda-digtning(en)*: den førkristne nord. digtning under ét. Snævrere om den *Ældre Edda*, oldisl. digte om guder og helte, samt *Snorres Edda* efter S. Sturlason (død 1241), der rummer nord. mytologi. – *Philosophus Teutonius*: lat. den ty. filosof.
- 47 *Morgenrøde*: se n.t.s. 45, *Böhme(s)*. – *Æon*: verdensalder. – *Lucifer*: lat. lysbringer. Gammelt navn på djævelen, optaget af sekteriske og teosofiske kredse som personifikation af den tanke, der er oprørsk mod Gud. Hovedperson i den store myte i *Dommedags Bog* – og det mærke, hvormed den da. kulturdebatør Georg Brandes (1842–

- 1927) underskrev en række af sine aktuelle indlæg, bl.a. i den såkaldte sædelighedsfejde i 1880'erne. Se også n.t.s. 118.
- 48 *Pludderhoser*: vide, folderige benklæder, adelsdragt fra 16. årh. Der tænkes på personen Mefistofeles i Goethes drama *Faust* (1808-1832), der er en inkarnation af djævelen/Lucifer. – *billig(t)*: rimelig. – *Dyvelsdruke*: ty. djævelskarv. I medicinen den ilde lugtende indtørrede saft af en skærmpolante, anvendt som beroligende, krampeløsende middel. – *denne Verdensbrands (...)* *Foresstilling*: allusion til Arthur Schopenhauers hovedværk *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1818). Se n.t.s. 88, *Mester Arthur*. – *en af Jer Ateister*: der kunne tænkes på den ty. filosof K.R. Eduard von Hartmann (1842-1906). Han hævder, at tilværelsen som sådan udvikler sig mod stadig højere former for sluttelig at slå om i opløsning og ikke-eksistens. Se *Efterskrift* s. 355, 356ff. – *Evolution (...)* *Dissolution*: udvikling, opløsning. – *Aerologeme(t)*: legeme af fin, åndelig substans. Alm. begreb i spiritismen og teosofien.
- 49 *Fugl Fomiks*: mytologisk fugl, der hvert 500. år opbrænder sig selv og genopstår af asken. Klassisk symbol på u dødelighed. – *Kul, Salpeter, Svovl*: opskriften på krudt. – *Teodice*: se n.t.s. 34.
- 50 *Vildgast(er)*: vild, ustyrlig person. – *Lazarus fra den rige Mand*: Luk. 16, 20ff. – *Anatema*: religiøs forbandelse.
- 51 *Vreden i Gud*: Böhme forener en opfattelse af modsætning mellem ondt og godt, en dualisme, med en grundlæggende opfattelse af Guds enhed med altet. Den tilsyneladende strid mellem de onde og de gode kræfter er altså i sidste ende en proces i den ene (= eneste) Gud. – *Kroat(er)*: folk fra Kroatien var tidligere frygtet for deres vildskab og grusomhed. Samme ord som krabat. – *den Ateist (...)* *Naturens Kamp*: den eng. biolog Charles Darwin (1809-1882), grundlægger af udviklingslæren, if. hvilken de forskellige biologiske former har udviklet sig i stadig strid. – *Bede(r)*: kastreret vædder.
- 52 *det sorte Bræt*: egl. tegn til publikum om at Det kgl. Teater havde udsolgt, jf. den røde lygte. Her nærmere udtryk for at blive forkastet, komme på den sorte liste. – *Det Øje (...)* *ser Dig*: citat fra mester Eckhart (se n.t.s. 40), fra H. Martensen: *Mester Eckhart* (1840), s. 36.
- 53 *og gemmer Salighedens Perle i sit Skud*: ikke identificeret citat. – *Nethindens Purpur*: egl. nethinden selv, der kan opfattes som en væske, hvis den glider ud af øjet sammen med glaslegemet, idet n. indeholder et purpurfarvet epitelleg. (Oplyst af øjenlæge Steen Hagen Petersen, Holbæk).
- 54 *satte (...)* *X for U*: narre, dreje en knap. – *Cirkelens Kvadratur*: uløseligt matematisk problem: at konstruere et kvadrat med samme areal som en given cirkel.